

نگرشی بر مبانی اعتقادی

خطبه حضرت زهرا علیها السلام

(خطبه فدکیه)

زهرا عطارزاده فدکی

عنوان و نام پدیدآور: نگرشی بر مبانی اعتقادی خطبه حضرت زهرا (علیها السلام) (خطبه فدکیه) / زهرا عطارزاده فدکی.

شماره: ۱۱۰۰۰، ریال، ۳-۱-۱۶۰۰-۶۰۰-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیفا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۷۱] - ۱۷۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت: نمایه

موضوع: فاطمه زهرا (س)، ۸؛ قبل از هجرت - ۱۱ق. خطبه فدک — نقد و تفسیر

شناسه افزوده: فاطمه زهرا (س)، ۸۱ قبل از هجرت - ۱۱ق. خطبه فدک. شرح

ده بندى کنگره: ۱۳۹۴، ۶/۲۵/۲۷ BP
ده بندى ديويى: ۲۹۷/۹۷۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۶۵۲۶۸

نگہ سے بے بنی اعتقادی خطبہ حضرت زہراؑ علیہا السلام

مؤلف: زهرا عطارزاده فدکی

ویراستار و شرح حلد: مهندس امید اسدزاده

نوبت چاپ: ۱۰۹۱، زمستان ۱۳۹۴

قطع و تعداد صفحات: ۲۱۰ صفحه

قیمت: ۱۱۰۰۰ ریال

ناشر: نسیم رضوی

چاپ و صحافی: نور

شایک کتاب : ۳-۱-۱-۹۶++-۶-۱-۱-۱

نشانی ناشر :

مشهد، انتشارات نسیم رضوان، کدپستی ۹۱۱۵۶/۴۵۳۹۹

تلفن: ۰۹۱۵۵۱۰۰۹۲۶

سایت انتشارات: www.Nasime-Rezvan.ir

مرکز پخش : مشهد - خیابان آزادی، جنب کوچه روشن، مجتمع تجاری یاس،

طبقه منهای یک - کتاب نور، تلفن: ۰۳-۳۲۲۳۱۶۰۵۱

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ، وَلَهُ الشُّكْرُ عَلَى مَا آلَاهُمْ، وَالتَّشَاءُ بِمَا قَدَّمَ مِنْ
 غَمُومٍ نِعَمِ ابْتَدَأَهَا، وَسُبُوغِ آلاءِ أَسَدَّهَا، وَتَمَامِ مَنَنِ وَالَاهَا، جَمَّ عَنْ
 الْإِحْسَاءِ عَدْلُهَا، وَنَأَى عَنِ الْجَزَاءِ أَمَدُهَا، وَتَفَاوَتْ عَنِ الْإِذْرَاكِ أَبْدُهَا،
 وَنَدَبَهُمُ الْإِنْدِرَاقُ بِالشُّكْرِ لِاتِّصَالِهَا، وَاسْتَحْمَدَ إِلَى الْخَلَائِقِ بِإِجْرَالِهَا،
 وَتَنَّى بِالنَّدْبِ إِلَيْهَا

خداوند جهان را ستایس می کند در برابر احسان و نیکویی های
 ظاهری و معنوی او شاکرم، نعمت های او همه جهانیان را فرا گرفته و
 سفره احسان او در همه جا گسترده شده است، خیرات و خوبی های
 پروردگار از اندازه و احاطه افکار ما خارج است، و سیاس گزاری و
 تشکر بر نعمت او موجب دوام و مزید آن قرار داده است، و تداوم و
 تواتر احسان او سبب حمد و ستایش او خواهد بود.

فرازی از خطبه فدکیه حضرت زهرا (علیها السلام)

فهرست مطالب

۱۳ پیشگفتار

بخش اول

تاریخچه فدک و سند شناسی خطبه

(۲۱ - ۴۰)

۲۳ فصل اول: تاریخچه فدک

۲۳ معنای لغوی فدک

۲۴ موقعیت جغرافیایی فدک

۲۴ ساکنان اصلی فدک

۲۴ اهمیت و ارزش اقتصادی فدک

۲۵ فتح فدک به دست پیامبر صلی الله علیه و آله و امیرالمومنین علیه السلام

۲۶ فدک خالصه ی پیامبر صلی الله علیه و آله

۲۸ اعتبار سند فدک

۳۰ فدک جز میراث پیامبر صلی الله علیه و آله

۳۰ طرح یک پرسش و پاسخ به آن

۳۱ تاریخچه فدک از فتح تارحلت پیامبر صلی الله علیه و آله

۳۳ فصل دوم: سندشناسی خطبه

۳۴ منابع ذکرکننده تمام یا بخشی از خطبه

۴۰ منابع ذکر کننده صدور خطبه

بخش دوم

توحید از منظر حضرت زهرا (ع)

(۴۱-۶۸)

۴۳	فصل اول: توحید و مراتب آن
۴۳	۱. معنای لغوی و اصطلاحی توحید
۴۵	۲. مراتب توحید
۴۶	۱. توحید و یکتاپرستی
۴۷	۲. توحید زبونی اسلام
۴۸	۳. سبکدوش بر یگانگی خداوند
۴۹	۴. کمال توحید
۵۱	۵. فطری بودن تحقیق توحید
۵۲	۶. راه های اثبات توحید
۵۵	فصل دوم: صفات الهی
۵۵	خالقیت
۵۸	قدرت
۵۹	اراده
۶۱	صمدیت
۶۳	حکمت
۶۵	علم خداوند
۶۶	عدم رویت باری تعالی
۶۷	توصیف ناپذیری خداوند
۶۸	عجز اوهام از فهم او

بخش سوم

نبوت از منظر حضرت زهرا (ع)

(۶۹-۱۱۰)

۷۱	فصل اول: پیامبر اکرم (ص)
----	--------------------------

۷۱	 ضرورت پیامبر شناسی
۷۳	 اعتقاد بر نبوت پدر
۷۵	 مقامات پیش از رسالت
۷۵	 ۱. اختیار و انتخاب الهی
۷۹	 ۲. نام گذاری قبل از خلقت
۸۰	 اهداف بعثت پیامبر ﷺ
۸۰	 ۱. اتمام امر الهی
۸۱	 ۲. امضای حکم خداوند
۸۲	 ۳. تنفیذ مقدرات حتمی خداوند
۸۳	 ۴. نجات است ها
۸۶	 مرقعیت پیامبر از دعوت
۸۸	 رحلت پیامبر ﷺ
۸۹	 عنایت ویژه خدا به پیامبر اکرم در پایان مأموریت
۹۰	 ۱. رسیدن به لقای الهی
۹۱	 ۲. مشایعت ملائکه در پی پیامبر هنگام قس روح
۹۱	 ۳. خشنودی خداوند از پیامبر
۹۲	 ۴. مجاورت با خداوند
۹۳	 پیامدهای رحلت پیامبر ﷺ
۹۴	 ۱. ایجاد شکاف و جدایی وسیع
۹۴	 ۲. ظلمت در زمین
۹۵	 ۳. پراکنده شدن مردم
۹۵	 ۴. از بین رفتن امیدها
۹۷	 فصل دوم: قرآن کریم
۹۷	 ویژگی های قرآن
۹۸	 ۱. کتاب ناطق به حق
۹۹	 ۲. صدق اخبار قرآن
۹۹	 ۳. گسترش شعاع نور قرآن

۴. پرتو افشانی قرآن ۱۰۰
۵. واضح بودن براهین قرآن ۱۰۱
۶. قابل فهم بودن اسرار قرآن ۱۰۱
۷. ظواهر آشکار قرآن ۱۰۱
۸. حسرت بر پیروان قرآن ۱۰۲
۹. رهبری قرآن به سوی خشنودی خداوند ۱۰۳
۱۰. رجاءات به واسطه استماع قرآن ۱۰۳
۱۱. دستیابی به حجت‌های خدا به واسطه قرآن ۱۰۴
۱۲. تفهیم اجابت در قرآن ۱۰۵
۱۳. تفسیر سمرات در قرآن ۱۰۵
۱۴. ظاهر بودن براهین قرآن ۱۰۶
۱۵. کافی بودن براهین قرآن ۱۰۷
۱۶. دعوت قرآن به تصاویر ۱۰۷
۱۷. وجود رخصت‌ها در قرآن ۱۰۸
۱۸. شریعت مکتوب در قرآن ۱۰۹

بخش چهارم

امامت از منظر حضرت زهرا (ع)

(۱۴۲-۱۱۱)

- فصل اول: امامت امام علی (ع) ۱۱۳
- ضرورت امام شناسی ۱۱۳
- ویژگی‌های امیرالمؤمنان علی (ع) ۱۱۷
۱. مبارزه با شیطان و شیطان صفات ۱۱۷
۲. شکست‌ناپذیری در جنگ ۱۱۹
۳. خاموش کردن فتنه‌ها ۱۲۰
۴. برادر پیامبر (ص) ۱۲۱
۵. رنج‌پذیری علی (ع) در راه خدا ۱۲۲

۱۲۲	 ۶. کوشا در اجرای فرمان الهی
۱۲۳	 ۷. مقرب بودن نزد رسول خدا ﷺ
۱۲۴	 ۸. سرور اولیاء الهی
۱۲۵	 ۹. مهیا، خیرخواه، کوشا در خدمت
۱۲۵	 ۱۰. استقامت برحق
۱۲۶	 ۱۱. آگاه‌ترین فرد به قرآن
۱۲۷	 ۱۲. برتری در امر خلافت
۱۲۸	 استدلال به حدیث آخاه
۱۲۹	 فصل دوم: امامت اهل بیت علیهم السلام
۱۲۹	 امامت اهل بیت علیهم السلام
۱۳۲	 ویژگی‌های اهل بیت در کلام حضرت زهرا علیها السلام
۱۳۲	 ۱. اهل بیت علیهم السلام
۱۳۳	 ۲. اهل بیت علیهم السلام: محمّد، اسلام
۱۳۴	 ۳. اهل بیت علیهم السلام: واسطه فیض الهی
۱۳۵	 ۴. اهل بیت علیهم السلام: سبزه با شریک
۱۳۶	 ۵. اهل بیت علیهم السلام: جلوگیری از طغیان‌گری
۱۳۷	 ۶. اهل بیت علیهم السلام: خاموش کردن آتش کفر
۱۳۸	 ۷. اهل بیت علیهم السلام: هماهنگی نظام دینی
۱۳۹	 ۸. اهل بیت علیهم السلام: محور وحدت
۱۴۰	 آیات ولایت

بخش پنجم

معاد از منظر حضرت زهرا علیها السلام

(۱۴۳-۱۶۲)

۱۴۵	 فصل اول: عالم قبل از مرگ
۱۴۵	 خداوند قابض روح انبیاء
۱۴۷	 انواع قبض روح

۱۴۸		اشتیاق انبیاء به هجرت از این دنیا
۱۴۹		حتمی بودن مرگ برای همه
۱۵۰		حیات برزخی اولیاء خدا
۱۵۳		فصل دوم: عالم قیامت
۱۵۳		بازگشت انسان در قیامت
۱۵۵		خسran اهل باطل در روز قیامت
۱۵۶		سود نداشتن ندامت در روز قیامت
۱۵۷		حقوق شدن وعده الهی
۱۵۷		خداوند در روز قیامت
۱۵۸		پیامبر طرف حساب روز قیامت
۱۵۹		وخامت عاقبت در روز قیامت
۱۶۰		پرده برداری از اعمال
۱۶۳		نتیجه گیری
۱۶۷		کتابنامه
۱۷۳		ضمائم
۱۷۵		ضمیمه الف: متن عربی خطبه
۱۸۵		ضمیمه ب: متن ترجمه خطبه
۱۹۹		ضمیمه ج: فهرست آیات

پینه گفتار

تاریخ بشریت گواه بر این حقیقت است که همواره گروه «حق و باطل»، «مومن و مشرک»، «مظلوم و ظالم» در مقابل هم قرار داشته‌اند. سلاح و ابزار گروه حق «ایمان، حقیقت و صداقت» و سلاح و ابزار گروه باطل «تهدید، تطمیع و فریب» بوده است. نمونه‌ای ارزانی صف آرای این دو گروه، در تاریخ ۱۴۰۰ ساله اسلام به چشم می‌خورد، زرسوزار و د اطلبانی که گسترش اسلام را به زیان منافع خود می‌دیدند، با تمام توان و با تمسک به زور و فریب، در مقابل عده‌ای خداپرست که جز خدا نمی‌گفتند و جز او سر تسلیم بر دیگران فرود نمی‌آوردند، قد علم کرده و با شکنجه و آزار مسلمانان و حتی شخص پیامبر ﷺ مانع ادامه راه ایشان می‌شدند. اما اراده الهی بر این قرار گرفته بود که آنان کبری از پیش نبرده و بالاخره گروه حق پیروز شود.

نگاهی گذرا به تاریخ صدر اسلام نشان می‌دهد که چگونه زمانی که سد راه اسلام و گسترش آن بودند و با مسلمانان و پیامبر اکرم ﷺ دشمنی دیرینه داشتند، به سرعت رنگ عوض کرده و جبهه‌ای جدید در مقابل پیشکسوتان اسلام و مبارزه با آنان تشکیل دادند؛ آنان این بار به نام اسلام و با تمسک به قرآن و پیامبر ﷺ تیشه به ریشه اسلام می‌زدند و بنای انحرافی را پایه‌ریزی کردند که تا قرن‌ها، مسلمانان

چوب آن را خوردند و می خوردند، و این ها همه نشأت گرفته از حوادثی است که پس از رحلت پیامبر اکرم (ص) اتفاق افتاد. وظیفه مؤمنین و مسلمانان خالص در مقابل این جبهه گیری جدید، ارشاد مردم و امر به معروف و نهی از منکر در حد توان و نیز دفاع از حریم اسلام و تبیین اصول عقاید صحیح بود که در این مهم، فاطمه زهرا (ع) بیشترین نقش را ایفا نمود. و یکی از فعالیت های عظیم ایشان سخنرانی آتشین آن حضرت پس از رحلت پیامبر (ص) در مسجد النبی بود. منازعه فدک در واقع، فریاد اعتراض بادگار رسول خدا (ص) بر انحراف پدید آمده در جهان اسلام است که در اصله ایمان کوتاهی پس از رحلت مصیبت بار پدر گرامی اش در مسجد النبی، جایی که مسجد ائمه برای طرح دعوا و مظلومیت خویش، در آن احساس امنیت می کردند؛ ایراد شده است. این گفتار، به ظاهر برای احقاق حق شرعی خانواده پیامبر (ص) یعنی «استرداد فدک» بیان شد ولی در واقع، هدف آن احیای ذهن جامعه و نجات امت نوپایی بود که بر سر دستانگی در مسیر حرکت خود، دچار انحراف اصولی در مبانی اعتقادی اش گردیده بود.

حضرت زهرا (ع) در این بیان، با بهره گیری متین، استوار از آیات قرآن کریم، تفسیری مستند و محکم از آیات قرآن را به نمایش می آورد که نه آن دهنده اوج اشراق و آگاهی از بیان رموز آیات است و خطبه را از صبغه سیاسی به دین معرفتی و کلاس تفسیری و ادبی بدل می نماید که مفسر آن در نهایت درجه فهم و ادراک مبانی آیات الهی و نهایت درجه فصاحت و بلاغت در گفتار و سخن سرایی است.

بیان این خطبه از آن جهت ضرورت دارد که برای مردم هر عصر و زمانی ناگفته های را بیان می نماید. زیرا حضرت زهرا (ع) که همه حقایق را از وحی و رسالت فرا گرفته بود به همگان آموخت که فراگیری و آموزش شایسته و بایسته ی

معارف و مقررات دین و دنیا برای زندگی انسانی، بر زن و مرد لازم است و آموخت که ورود زن، به عرصه‌ی جامعه با رعایت پاک‌روشی و وقار، نه تنها شایسته که بایسته است و زن و مرد ندارد و دفاع خردمندانه و حکیمانه از حقوق اجتماعی و اقتصادی و انسانی و... زن و مرد نمی‌شناسد. بر هر انسانی زبیده و لازم است. بهره‌وری از تربیون‌ها و رسانه‌ها و مساجد و مراکز دیگر، برای دادخواهی و مبارزه با ستم و خودکامگی، یک حق انسانی است و باید جهان را بر ضد استبداد و فریب، پرده ساخت اما نباید آن‌ها را، هرگز در خدمت توجیه استبداد و خشونت به کار گرفت و همچنین بسد کردن صدا و سخن گفتن درست زن، در جامعه و در برابر مردان، به ویژه در صورت لزوم، نه تنها مانع ندارد، که بایسته است؛ و یکی از محورهای اصلی نظام، از حضرت، یادآوری اصول اساسی و بنیادی اسلام است که آن اصول عبارتند از: توحید، اوت، امامت و معاد، که دخت فرزانه نبی ﷺ، به شیوه‌ای بدیع به بیان آن‌ها می‌پردازد.

در این کتاب در بخش اول به صورت اجمالی تاریخچه فدک و سندشناسی خطبه و در بخش دوم توحید را از نظر حضرت زهرا ﷺ که دارای دو فصل و بخش سوم نبوت از منظر حضرت زهرا ﷺ و بخش چهارم امامت از منظر حضرت زهرا ﷺ که هر کدام دارای دو فصل می‌باشد و بخش پنجم معاد از منظر حضرت زهرا ﷺ را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

امید است که مورد عنایت حضرت باری تعالی و امام زمان عج و مادر بزرگوارشان حضرت فاطمه علیها السلام واقع گردد.

زهرا عطارزاده فدکی

زمستان ۱۳۹۴

مقدمه

خطبه فدکیه از جمله خطبه‌های مشهوری است که عامه و خاصه آن را به سندهای معتبر از صدیقه کبری علیها السلام روایت کرده‌اند و یکی از منابع اصیل فرهنگ اسلامی است و تمامی مطالب آن با حقایق قرآنی و آیات الهی مطابقت دارد. این خطبه را با واقع‌نگری و مطالبه بر روایات دیگر و گوشه‌های تاریخ، باید از حد یک سخنرانی حماسه‌ای و یا اظهار مصیبت و شکایت از این که اوضاع عادی که در عصر حیات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بوده و از دست رفته است، خارج کرد. و علاوه بر این که خطبه، اعتراض به سیاست مالی و اقتصادی - بر آن خلیفه اول می‌باشد، انقلاب بر علیه سیاست دولت وقت و برای برگرداندن خلافت عظمای الهی و اصلاح ملتی است که با نادیده گرفتن همه زحمات و خون دل‌ها می‌خواهند با جاهلیت نخست برگردد و اگر در طی خطبه صحبتی از مطالبه میراث به میان آمده می‌بویست به آن مقداری است که مرتبط با زعامت کبری و حکومت جهانی است. چرا که در دوران پس از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، اسلام اصیل به دست فراموشی سپرده شده بود.

حضرت زهرا علیها السلام سعی داشتند با بیان اصول اساسی اسلام و ترسیم وضعیت فعلی، توجه مردم را به گذشته و از بین رفتن ارزش‌ها در جامعه اسلامی جلب کنند و اگرچه روی سخن ایشان با ابوبکر و مسلمانان حاضر در مسجد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بود و از ستمی که بر او رفته و حقی که از او پایمال شده، شکوه می‌کرد ولی مسأله

خلافت و ولایت را باصراحت هرچه تمام تر مطرح ساخت و انحراف از علی (ع) را گناهی سنگین برشمرد و جدایی از کتاب خدا و بی‌اعتنایی به دستور پیامبر اکرم را بازگشت از اسلام دانست.

در جامعه کنونی نیز که دشمنان اسلام شیخون فرهنگی به اعتقادات مسلمانان، افکار و شخصیت آن‌ها زده‌اند و سیاست‌های چون: ۱. به کارگیری مذهب علیه مآب، ایجاد یا تشدید اختلاف دینی و مذهبی؛ ۲. القای شبهات و طرح نظریه‌ها و پرسش‌های برای تضعیف باورهای دینی و قداست‌زدایی؛ ۳. القای عدم کارایی دین در عرصه اجتماع و ناکارآمدی آن در حل مشکلات سیاسی و اجتماعی؛ ۴. القای پاسخگو بودن دین، باورهای دینی به بسیاری از مسائل و نیازهای انسان معاصر و این که دین و باورها را سرکام و آیات آن مربوط به گذشته است نه برای زمان حاضر؛ ۵. بزرگ‌نمایی برخی مشکلات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی که در جامعه وجود دارد و ربط و پیوند دادن آن‌ها با اعتقادات و باورهای دینی، به کار گرفته‌اند. تبیین عقلانی شریعت بیش از پیش ضرورت دارد.

حضرت زهرا (ع) در این سخنرانی توصیف‌پذیر خود که دربردارنده بسیاری از حقایق و معارف نظری و به تعبیر جامع‌تر «الهیات قرآنی» و سنن اجتماعی می‌باشد به بیان فلسفه پاره‌ای از احکام عبادی و نیز مبانی اعتقادی و مسائل فرهنگی و اجتماعی، به ویژه فلسفه سیاسی امامت و نقش آن در تبیین تمدنی شریعت پیامبر (ص) پرداخته‌اند و با طرح مسئله عبودیت و رابطه آن با مسئولیت‌پذیری انسان، راه و رسم مسلمانی و فداکاری در راه تحقق آرمان‌های پیامبر (ص) و بیان جایگاه رفیع قرآن و مسئله معاد و ارائه بسیاری حقایق دیگر، مخاطبان خود را نه تنها در مسجدالنبی بلکه در همه جای عالم، به حفظ وصیت پیامبر (ص)، که بیان

راه توحید، نبوت، امامت و معاد بود؛ توصیه فرمودند.

از این رو در این کتاب، بر آن شدیم تا برای روشن ساختن حقایقی که نقش اساسی در حفظ اسلام و اهداف آن دارد و باید در محافل علمی مورد تحقیق بی‌طرفانه قرار بگیرد تا زمینه‌ای فراهم شود برای این که کسانی که در اشتباه هستند از اشتباه خارج شوند، به بررسی خطبه حضرت زهرا (علیها السلام) در مسجد النبی از منظر انضباطی بپردازیم.

در راه زندگی سیاسی و مبارزاتی حضرت صدیقه طاهره (علیها السلام) زیاد سخن گفته‌اند و نوشته‌اند. اما کتاب به صورت مستقل که در شرح توحید، نبوت، امامت و معاد در خطبه فدکیه از منظر حضرت زهرا (علیها السلام) بحث کرده باشد وجود ندارد.

مفاهیم کلیدی مورد بحث در این نوشتار عبارتند از: «فدک، توحید، نبوت، امامت، معاد» که به توضیح هر یک از این موارد پرداخته می‌شود.

«فدک از نظر لغوی به معنای باز و پراکنده^۱، حلاجی شدن است. مثل این که گویند: «فدک القطن» یعنی پنبه باز و حلاجی شد.^۲ و فدک سرزمین آباد و حاصلخیزی بود که در نزدیکی خیبر قرار داشت و از نظر جغرافیایی در شمال مدینه واقع شده بود. و فاصله‌ی آن با مدینه بیش از ۱۰۰ کیلومتر بوده است.^۳

واژه‌ی توحید از نظر لغوی به معنای «یگانه و یکتا شدن است»^۴ و از نظر اصطلاحی به معنای: «اعتقاد قطعی به وحدانیت و یکتایی خداوند در ذات و صفات و افعال خویش و عمل کردن براساس این اعتقاد»^۵.

۱. ابوالفضل جمال‌الدین ابن منظور، لسان العرب، بیروت، لبنان، دارالفکر، ۱۴۱۴ هـ. ق، ج ۱۰، ص ۴۷۳.

۲. محمد جواد طبسی، دردانه دلداه (بررسی تحلیلی زندگانی حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام))، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۸، ص ۳۵۰.

۳. لوئیس معلوف، ترجمه المنجد، مصطفی رحیمی‌نیا، تهران، صبا، ۱۳۷۷، ج ۲، ص ۱۷۶۲.

۴. محمد سعیدی مهر، آموزش کلام اسلامی (خدانشناسی)، قم، کتاب طه، ۱۳۸۱، ص ۶۸.

«نبوت از واژه نبی است که اگر از ماده نبأ باشد، به معنای صاحب خبر مهم»^۱،
 «اگر از ماده نبو باشد، به معنای دارای مقام والا و برجسته است»^۲ و در اصطلاح:
 «پیغمبر آن انسانی است که از خدای تعالی خبر می دهد، و در میان خدا و آن
 انسان واسطه بشری نباشد. محمد بن عبد الله ﷺ رسول خدا و پیغمبر به حق است.
 زیرا آن حضرت ادعای نبوت کرد، و معجزات از وی صادر شد بر طبق دعوی
 وی و هـ که دعوی نبوت کند و از وی معجزه ظاهر شود بر طبق دعوی وی پیغمبر
 به حق باشد. و معجزه آن چیزی است که از کسی مخالف عادت مردم، مطابق دعوی
 آن کس، مـ رونـ بحدی ظاهر شود و سایر مردمان را از مثل آن عاجز گرداند»^۳.
 «امام کسی است که به نیابتی او در قول و فعل اقتدا می شود و یا کتابی و چیزی
 است، چه بر حق باشد مـ بر او اقتدا می کنند، جمع امام، ائمه است. (در آیه ۷۱/اسراء)
 یعنی به کسی که به او اقتدا می کنند، گفته شده به امام هم یعنی به کتابشان»^۴.
 و امام در اصطلاح عبارت است از: «امان کس است که حاکم و مهتر بر جمیع
 مکلفان در امور دینی و دنیوی می باشد، جانشین پیامبر اکرم ﷺ و نصب امام و
 تعیین او بر خدای تعالی واجب است»^۵.
 «معاد در معنی باز گشتن است و همچنین زمانی که در آنجا می گردند و نیز برای
 مکانی است که به آنجا باز می گردند. (معاد هم اسم مصدر است و هم اسم زمان
 و مکان)»^۶.

۱. ابوالفضل جمال الدین ابن منظور، همان، ج ۱، ص ۱۶۲.

۲. همان، ج ۱۵، ص ۳۰۲.

۳. نصیر الدین طوسی و دیگران، پنج رساله اعتقادی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۳۷۴، ص ۵۵۶.

۴. حسین بن محمد بن فضل راغب اصفهانی، ترجمه غلامرضا خسروی حسینی، تهران، مرتضوی، ۱۳۸۲، ج ۱، ص ۱۹۷.

۵. نصیر الدین طوسی و دیگران، همان، ص ۵۵۷.

۶. حسین بن محمد بن فضل راغب اصفهانی، همان، ج ۳، ص ۶۶۸.